

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/npnuola.v37.2025.10>*Р. А. Мамедов*

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Постановка проблеми. Забезпечення сприятливого для життєдіяльності людини навколишнього природного середовища є одним із ключових завдань нашої держави, адже, без базових аспектів наведеного, неможливо створити успішну та зовнішньо привабливу країну. Досягнення вказаних цілей неможливо забезпечити без впровадження ефективної державної політики у сфері охорони довкілля, та зокрема, її кримінально-правової складової.

Для формування та реалізації ефективної кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля необхідно розробити чіткі концептуальні основи, внести зміни до діючого законодавства та прийняти нові нормативно-правові акти, які будуть відображати чіткі кроки з визначеними строками виконання. Крім того, необхідно здійснити належне фінансове забезпечення проекту, а також впровадити юридичну відповідальність за ухилення та формальне виконання визначених завдань та цілей. Такі заходи дадуть змогу уникнути декларативного та формального підходу та націлять виконавців на дієву практичну реалізацію кримінально-правової політики в означеній сфері.

Таким чином, сучасна кримінально-правова політика нашої держави у сфері охорони довкілля потребує формування та опрацювання на всіх рівнях (платформах). Актуальність цього, для прикладу, підтверджується тим, що законодавцем по даний час не прийнято жодного дієвого нормативно-правового акту, який би належним чином регулював правовідносини щодо конкретних кроків впровадження кримінально-правової політики у зазначеній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення особливостей поняття, обґрунтування сутності кримінально-правової політики було предметом дослідження таких вчених як В.Я. Тацій, П.Л. Фріс, І.В. Козич Ю.В., Баулін, В.І. Борисов, М.В. Шепітько, М.І. Хавронюк, В.К. Гришук, В.О. Навроцький та інші. Однак, питання кримінально-правової політики саме у сфері охорони довкілля по даний час залишається мало дослідженим та потребує поглибленого вивчення та аналізу.

Відтак, стаття має на меті здійснити характеристику поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля, проаналізувати дійсний стан відображення основних аспектів державної кримінально-правової політики у даній сфері у діючих нормативно-правових актах. Вказане безумовно матиме суттєве значення для застосування у практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правова політика у сфері охорони довкілля є складним та багаторівневим явищем. Вказана політика з однієї сторони являється складовою частиною кримінально-правової

політики нашої держави, а з іншої – державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища (державної екологічної політики). Відтак, дане поняття увібрало в себе основні риси «кримінально-правової політики держави», а також «державної політики у сфері охорони довкілля».

Крім того, вказаний вид політики можна віднести й до однієї з підсистем політики щодо протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля.

Таким чином, для висвітлення сутності даного поняття необхідно спершу охарактеризувати поняття «кримінально-правова політика» та «державна політика у сфері охорони довкілля».

На думку В.І. Борисова, кримінально-правова політика – це нерозривна складова частина всієї політики української держави. Вона являє собою напрям боротьби зі злочинністю, який базується на нормах законодавства України про кримінальну відповідальність і знаходить свій прояв у законах України, Указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, рішеннях державних органів, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на проведення цієї діяльності [1, с. 32].

О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк вважають, що кримінально-правова політика, будучи частиною державної політики, являє собою «напрям діяльності спеціально-уповноважених органів, який стосується охорони прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від суспільно-небезпечних посягань шляхом застосування покарання та інших заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили такі посягання, а також шляхом запобігання зазначеним посяганням за допомогою правового виховання і заходів індивідуального і спеціально кримінологічного спрямування [2, с. 56].

Кримінально-правова політика реалізується на декількох рівнях (платформах), серед яких можна виділити: доктринальний, програмний, законодавчий, науковий, правовиконавчий та правозастосувальний [3, с. 157].

Дієвість кримінально-правової політики держави забезпечується шляхом чіткого впровадження в життя кожної з вищевказаних платформ.

Варто визнати, що рівень впровадження кримінально-правової політики нашої держави є досить низьким. Так, по сьогоднішній день не зроблено жодного змістовного стратегічного плану, який би містив чіткі кроки формування та реалізації такої політики. Серед окремих спроб можна згадати хіба-що впровадження в дію згідно Указу Президента України від 08.04.2008 № 311/2008 Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів».

За таких обставин, робота, зокрема, на законодавчому рівні державної кримінально-правової політики нашої держави потребує значної активізації.

Крім того, як зазначалося вище, кримінально-правова політика у сфері охорони довкілля увібрала в себе також риси й державної політики у сфері охорони довкілля (державної екологічної політики).

Екологічна політика України (кримінально-правова політика у сфері охорони довкілля – Р.М.) – це діяльність держави, спрямована на досягнення пріоритетних (стратегічних) цілей: збереження природних об'єктів

та комплексів, екосистем, підтримання їхньої цілісності та життєзабезпечувальних функцій, сталого розвитку суспільства, підвищення якості навколишнього природного середовища та життя, покращення здоров'я населення й демографічної ситуації, запровадження безвідходних і маловідходних, екологічно чистих технологій, розвитку екологічної освіти і виховання, забезпечення екологічної безпеки держави та захисту екологічних прав та інтересів громадян. Екологічна політика держави розглядається як інтегрований фактор соціально-економічного розвитку України, який сприяє забезпеченню переходу до сталого розвитку економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування [4, с. 275–276].

До основних засад державної екологічної політики належать: 1) збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища; 2) досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році; 3) сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку; 4) інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планової діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля; 5) міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; 6) запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища; 7) забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження; 8) забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства; 9) застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»; 10) відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації; 11) стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які скорочують викиди парникових газів, знижують показники енерго- та ресурсоемності, модернізують виробництва, що спрямовано на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовища, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів; 12) упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища [5, с. 57–58].

Отже, кримінально-правову політику у сфері охорони довкілля можна визначити як комплекс державних заходів, які мають на меті формування оптимального кола складів кримінальних правопорушень, визначення характеру кримінально-правової боротьби із зазначеними діяннями, обран-

ня методів, які спрямовані на підвищення ефективності впливу кримінально-правових засобів на правосвідомість населення, забезпечення охорони, раціонального використання, відтворення й оздоровлення навколишнього природного середовища для сьогодишніх і майбутніх поколінь, а також слугують засобами превенції, надаючи перевагу запобіганню злочинів [6, с. 368].

Кримінально-правова політика у сфері охорони довкілля, подібно як кримінально-правова політика в інших сферах, складається з декількох складових, серед яких: 1) основні принципи кримінально-правового впливу на злочинність; 2) установлення кола суспільно-небезпечних діянь, що визнаються злочинними (криміналізація), і виключення тих або інших діянь із числа злочинів (декриміналізація); 3) встановлення характеру караності суспільно-небезпечних діянь (пеналізація) та умов звільнення від кримінальної відповідальності або покарання, зниження покарання нижче межі, передбаченої нормою закону про кримінальну відповідальність, або заміна більш суворих його видів менш суворими (депеналізація); 4) визначення альтернативних покаранню заходів кримінально-правового характеру (замінюючих заходів), а також заходів, які застосовуються разом із покаранням (підкріплюючих заходів); тлумачення законодавства в галузі боротьби зі злочинністю з метою з'ясування й роз'яснення його точного значення; 6) діяльність правоохоронних органів щодо застосування норм та інститутів законодавства про кримінальну відповідальність, з'ясування їх ефективності; 7) визначення шляхів підвищення ефективності впливу кримінально-правових заходів на правосвідомість населення (правове виховання) [7, с. 35–36].

Державна політика у сфері охорони довкілля, а також частково її кримінально-правова складова, знайшли своє відображення у ряді вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актах, які частково зачіпають кримінально-правовий аспект цього виду державної політики.

Так, стаття 16 Конституції України декларує, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу, є обов'язком держави [8].

Преамбула Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечно-го для існування живої та неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [9].

Деякі аспекти державної екологічної політики також згадано у Главі 6 «Навколишнє природне середовище» Угоди про Асоціацію між Україною

та ЄС. Так, стаття 363 вказаної Угоди визначає, що поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка ХХХ до цієї Угоди. При цьому, Додатком ХХХ визначено окремі пункти такого наближення, серед яких, зокрема – кроки щодо «управління довкілля та інтеграції екологічної політики у інші галузеві політики» [10].

На вітчизняному законодавчому рівні можна виділити шість основних спеціальних нормативно-правових актів, в яких закріплено стратегічні цілі й завдання, а також концептуальні основи політики нашої держави у сфері охорони довкілля та, зокрема, її кримінально-правової складової:

1. Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-Р «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» – є фундаментальним правовим актом, в якому закладено основи державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. Водночас, Постанова згадує лише окремі аспекти кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля.

Зокрема, у п. 19 «Сільське Господарство» зазначено, що стратегія системи сільськогосподарського природокористування має передбачати формування механізму економічної, адміністративної та кримінальної відповідальності сільськогосподарських природокористувачів за порушення екологічних вимог. При цьому, пункт 34 «Система екологічного законодавства» передбачає, що ефективним засобом подолання екологічної кризи має стати правове забезпечення природоохоронної діяльності на основі практики застосування законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Основні напрями втілюватимуться за допомогою системи екологічного права. Правовий механізм має надати Основним напрямам чіткої цілеспрямованості, формальної визначеності, загальнообов'язковості, сприяти врегулюванню відносин у галузі екології, застосуванню превентивних, оперативних, стимулюючих і примусових заходів до юридичних та фізичних осіб щодо використання природних ресурсів та їх відходів і юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. [11].

Таким чином, вказана постанова не містить чітких кроків реалізації поставлених цілей, а наповнена здебільшого декларативними нормами щодо основних завдань державної політики у сфері охорони довкілля, чим являє інтерес скоріше на доктринальному рівні.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 № 880-р «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» констатувало неефективність проведеної екологічної політики держави та запропонувало більш конкретні кроки для впровадження інструментів ефективного регулювання з метою збереження сприятливого для життєдіяльності навколишнього природного середовища.

Зокрема, розділ «Інструменти національної екологічної політики» Розпорядження визначає, що необхідність переорієнтації зусиль з формування політики на її практичне проведення, удосконалення і наближення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища до

європейського, зміцнення інституціонального потенціалу природоохоронної діяльності та створення ефективних інструментів екологічної політики передбачають проведення ряду дієвих заходів, серед яких: 1) розвиток національної системи управління навколишнім природним середовищем шляхом; 2) укріплення інституціональної спроможності системи управління навколишнім природним середовищем шляхом: удосконалення системи державного контролю, зокрема формування системи контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, виключення дублювання функцій контролю різними уповноваженими органами влади; посилення відповідальності забруднювачів, зокрема підвищення нормативів діючої системи збору за забруднення навколишнього природного середовища до рівня, що стимулює суб'єктів господарювання скорочувати обсяги забруднення; підвищення фінансової відповідальності порушників законодавства, розширення бази оподаткування, розроблення нових правил проведення оцінки збитку на основі фактичних витрат на відновлювальні заходи; реформування системи видачі дозволів, зокрема перехід до видачі комплексних дозволів для забруднювачів за принципом «єдиного вікна», спрощення процедури для малих і середніх підприємств, розроблення системи технологічних нормативів на викиди, скиди, розміщення відходів; 3) розвиток законодавства про охорону навколишнього природного середовища здійснюватиметься шляхом: гармонізації національного екологічного законодавства про охорону навколишнього природного середовища з європейським та нормами міжнародного права; розроблення проекту Екологічного кодексу України, забезпечення прийняття та дотримання його основних вимог; 4) удосконалення економічного та фінансового механізмів реалізації національної екологічної політики, визначення джерел фінансування; 5) наукове забезпечення національної екологічної політики; 6) розвиток міжнародного співробітництва; 7) інші інструменти [12].

3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», прийнятий вслід за вказаним Розпорядженням КМУ № 880-р, був покликаний забезпечити практичну реалізацію закріпленої Розпорядженням концепції. Закон частково приділяє увагу й питанням кримінально-правової політики у даній сфері, серед яких: підвищення відповідальності за завдання шкоди навколишньому природному середовищу, необхідність впровадження ефективної екологічної освіти тощо.

4. На виконання Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» було розроблено «Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 577-р., який визначає конкретні кроки впровадження державної політики у сфері охорони довкілля. Зокрема, передбачаються обмежені терміном виконання кроки для підвищення освітнього рівня населення в екологічній сфері, впровадження наукових доробок, які мінімізуватимуть негативний вплив на довкілля з боку забруднювачів, що безумовно має превентивну користь. Окрім того, передбача-

ється впровадження кроків щодо підвищення відповідальності за завдання шкоди довкіллю [13].

5. На даний час діє нова стратегія, відображена у Законі України від 28.02.2019 «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Розділом I Закону «Мета, засади, принципи та інструменти державної екологічної політики» визначено основні інструменти державної екологічної політики та, зокрема, її кримінально-правової складової, серед яких: інформування та комунікація – сприятимуть підвищенню рівня обізнаності громадськості про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та ефективність впровадження ними нормативно-правових актів, стан навколишнього природного середовища та рівні його забруднення, принципи та методи сталого споживання і виробництва, захисту довкілля та дбайливого ставлення до живої природи; державне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища – дасть змогу встановити науково обґрунтовані обмеження на використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища та впровадити інтегрований дозвіл щодо регулювання забруднення навколишнього природного середовища відповідно до Директиви 2010/75/ЄС про промислове забруднення (комплексне запобігання і контроль за забрудненнями); освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку – дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту; комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів – забезпечать перехід до системи запобігання правопорушенням і моніторингу стану довкілля, зменшення тиску на бізнес-середовище, широке залучення громадськості до природоохоронного контролю через побудову дієвої системи нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства з урахуванням найкращих практик організації функціонування аналогічних інституцій у країнах – членах Європейського Союзу [14].

6. На виконання Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року».

Вказаний План містить окремі кроки впровадження державної екологічної політики, викладені відповідно до цілей: формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва (ціль 1); забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України (ціль 2); забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України (ціль 3); зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення (ціль 4); удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління (ціль 5) [15].

Крім того, з метою реалізації державної політики у сфері охорони довкілля прийнято: Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази на період до 2030 року», Указ Президента України № 111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації», Указ Президента України № 104/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Про заходи підвищення рівня хімічної безпеки на території України», Указ Президента України № 511/2019 «Про деякі заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів», Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Указ Президента України № 512/2019 «Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», Національний план управління відходами до 2033 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1353, Стратегія розвитку територій у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення на 2024-2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.01.2024 № 49, Водна стратегія України на період до 2050 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134, Державна стратегія управління лісами до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363, Морська природоохоронна стратегія України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 року № 1240, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363, Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 року № 483, План дій щодо комплексного вирішення проблем басейну річки Рось на 2024-2023 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2024 № 648, Державна цільова програма комплексного водозабезпечення територій, які зазнали впливу воєнних дій, на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2024 № 884 [16].

Таким чином, варто констатувати, що питання державної політики у сфері охорони довкілля знайшло своє відображення у багатьох нормативно-правових актах, проте кримінально-правовому аспекту вказаної політики на законодавчому (нормотворчому) рівні (площині) приділено незначну увагу.

Крім того, деякі аспекти кримінально-правової політики, окрім наведених вище нормативно-правових актів, знайшли своє відображення в нормах Кримінального кодексу України, рішеннях органів місцевого самоврядування про затвердження місцевих програм, планів боротьби зі

злочинністю на відповідній території, практиці Верховного Суду, рішеннях координаційних нарад керівників правоохоронних органів тощо.

Висновки. Наведена вище характеристика сутності поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля та пошук її відображення у діючих нормативно-правових актах має суттєве значення для розуміння реального стану речей в царині впровадження у життя даної державної політики. Так, з наведеної у статті характеристики можна зробити висновок, що питання саме кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля у діючих нормативно-правових актах зачіпається опосередковано, а отже робота на вказаному напрямку потребує невідкладної активізації. З цією метою, доцільно розробити та прийняти новий ефективний нормативно-правовий акт, який би регулював щонайменше питання державної кримінально-правової політики в цілому, та звертав докладну увагу на окремі галузі, серед яких й охорона довкілля. Вказане має суттєве значення, оскільки відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би регулював дані правовідносини, а також згадування питання кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля лише частково та у численних нормативно-правових актах, унеможливорює належну та логічну систематизацію вказаних норм, та, як наслідок, їх ефективне застосування.

Література

1. Борисов В. І. Поняття кримінально-правової політики: Вісник Асоціації кримінального права України, Харків, 2013, с. 31–35.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб./ за ред. М.І. Хавронюка, Баїте, Київ, 2014, 944 с. (ISBN 978-966-2310-08-5).
3. Фріс П.Л., Козич І.В. До питання про рівні кримінально-правової політики України, Міжнародний журнал «Право і суспільство»/ за ред. д-ра юр. наук, проф. Васильової В.А., Випуск 2, Івано-Франківськ, 2015, с. 156-167).
4. Гетьман А.П. Екологічна політика України. Велика юридична енциклопедія у 20 томах, Харків, Право, 2016. Екологічне право/ за редакцією Шемшученка Ю.С., Гетьмана А.П., Національна академія правових наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018, т. 14, 776 с. (ISBN 978-966-937-407-3).
5. Анісімова Г.В., Бредіхіна В.Л., Гетьман А.П., Донець О.В., Задихайло Д.Д., Зуєв В.А., Єрмолаєва Т.В., Копиця Є.М., Лозо О.В., Разметаєв С.В., Савчук О.О., Соколова А.К., Суєтнов Є.П., Черкашина М.К., Туліна Е.Є., Шеховцов В.В./ Екологічне право. Підручник/ За редакцією А.П. Гетьмана/ Харків, Право.-2021, 552 с.
6. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища, Монографія, Київ, Національна академія управління, 2011, 368 с.
7. Борисов В.І., Фріс П.Л. Засади сучасної кримінально-правової політики України. Питання боротьби зі злочинністю, 2014, випуск 27, с. 30-38.
8. Конституція України (дата звернення 13.07.2025) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища від 05.06.1991 № 1264 XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 13.07.2025).
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top (дата звернення 13.07.2025).
11. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної

безпеки» від 05.03.1998 № 188/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.06.2025).

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 № 880-р «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80?find=1&text=%D0%B2%D0%BE%D0%B4#Text> (дата звернення 20.06.2025).

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 577-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80#Text> (дата звернення 05.07.2025).

14. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 05.07.2025).

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 05.07.2025).

16. Державна екологічна політика. Публікація на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/natsionalna-ekologichna-polityka/> (дата звернення 13.07.2025).

Анотація

Мамедов Р. А. Сутність кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля. – Стаття.

Вказана стаття присвячена аналізу сутності, змісту та основних напрямів формування та реалізації кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля як важливої складової державної політики нашої держави. Так, у даній праці розкрито теоретико-правові підходи до визначення поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля, визначено її основні мету та завдання, а також роль у забезпеченні сприятливого для життєдіяльності людини навколишнього природного середовища. Також, у статті звернуто увагу на деяких аспектах співвідношення кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля з державною кримінально-правовою політикою загалом, державною політикою у сфері охорони довкілля (екологічною політикою), а також політикою у сфері боротьби зі злочинністю, що дозволяє виявити спільні риси, відмінності й точки перетину цих напрямів державного впливу. Також, у статті наведено характеристику сутності понять «державна кримінально-правова політика» та «державна політика у сфері охорони довкілля», розкрито їх основну сутність та структуру, їх основні напрями реалізації. Окрему увагу приділено, зокрема аналізу міжнародних і національних нормативно-правових актів, що регламентують питання кримінально-правової охорони довкілля, у тому числі міжнародних конвенцій, актів Європейського Союзу, а також чинного законодавства України, спрямованого на запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони довкілля й підвищення рівня відповідальності за їх вчинення. Відтак, на основі проведеного дослідження автор обґрунтовує необхідність розроблення та прийняття спеціального нормативно-правового акта, який би визначав концептуальні засади, принципи та механізми реалізації кримінально-правової політики держави у сфері охорони довкілля. Реалізація таких заходів, на думку автора, сприятиме підвищенню ефективної боротьби з правопорушеннями у сфері охорони навколишнього природного середовища, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, а також забезпеченню сталого розвитку та екологічної безпеки держави.

Ключові слова: охорона довкілля, державна політика, політика у сфері охорони довкілля, кримінально-правова політика, кримінально-правова політика у сфері охорони довкілля, засади державної кримінально-правової політики, законодавча платформа кримінально-правової політики.

Summary

Mamedov R. A. The essence of criminal law policy in the field of environmental protection. – Article.

The article is devoted to the analysis of the essence, content and main directions of formation and implementation of criminal law policy in the field of environmental protection as an important component of the policy of our state. Thus, this work reveals theoretical and legal approaches to defining the concept of criminal law policy in the field of environmental protection, determines its main goals and objectives, as well as its role in ensuring a favorable environment for human life. The article also draws attention to some aspects of the relationship between criminal law policy in the field of environmental protection and state criminal law policy in general, state policy in the field of environmental protection and state criminal law policy in general, state policy in the field of environmental protection (ecological policy), as well as policy in the field of combating crime, which allows us to identify common features, differences and points of intersection of these spheres of state influence. The article also describes the essence of the concepts of “state criminal law policy” and “state policy in the field of environmental protection”, reveals their basic essence and structure, and the main directions of implementation. Particular attention is paid, in particular, to the analysis of international and national regulatory legal acts regulating the issues of criminal law protection of the environment, in particular international conventions, acts of the European Union, as well as the current legislation of Ukraine aimed at preventing criminal offenses in the field of environmental protection and increasing the level of responsibility for their commission. Therefore, based on the conducted research, the author justified the need to develop and adopt a special regulatory legal act that would define the conceptual foundation, principles and mechanisms for implementing the state’s criminal law policy in the field of environmental protection. The introduction of such measures, in the author’s opinion, will contribute to increasing the effectiveness of the fight against environmental offenses, harmonizing national legislation with international standards, as well as ensuring sustainable development and environmental security of the state.

Key words: environmental protection, state policy, environmental policy, criminal law policy, criminal law policy in the field of environmental protection, principles of state criminal law policy, legislative platform of criminal law policy.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025

Дата публікації: 12.12.2025